

Jerzy Dudziński*

Jarosław Narękwicz**

Uniwersytet Szczeciński

KIERUNKI ROZWOJU EKSPORTU WYBRANYCH KRAJÓW AZJATYCKICH NA POCZĄTKU XXI WIEKU

Streszczenie

W opracowaniu przedstawiono ocenę wpływu nowych relacji cen w handlu międzynarodowym na zmianę pozycji w eksporcie światowym wybranych krajów azjatyckich. Zwrócono uwagę na szczególne znaczenie struktury towarowej eksportu krajów o wysokim poziomie uprzemysłowienia, takich jak Japonia, azjatyckie kraje nowo uprzemysłowione (pierwszej i drugiej generacji) i Chiny. Badaniami objęto także państwa zaliczane niekiedy do nowo uprzemysłowionych, czyli Indie i Turcję. Z przeprowadzonych rozważań wynika, że wymienione kraje w różny sposób zareagowały na wystąpienie nowych relacji cenowych w gospodarce światowej. Kluczową rolę odegrały możliwości elastycznego dostosowania się przez dany kraj do nowych relacji cenowych poprzez zmianę struktury towarowej eksportu oraz zwiększenie dynamiki jego wolumenu. W konsekwencji można więc wyodrębnić trzy odmienne „ścieżki” rozwoju eksportu dla Japonii, Chin i krajów nowo uprzemysłowionych, w tym także Indii i Turcji.

Słowa kluczowe: kraje azjatyckie, struktura towarowa eksportu, ceny światowe

Wprowadzenie

Początek XXI w. to okres znacznych przekształceń w strukturze handlu międzynarodowego dokonujących się w dużej mierze pod wpływem zmian cen

* Adres e-mail: jdudzi@wneiz.pl.

** Adres e-mail: joten@wneiz.pl.

towarów będących przedmiotem wymiany. W odróżnieniu bowiem od dominującego w całej drugiej połowie minionego stulecia zjawiska relatywnego wzrostu cen wyrobów przetworzonych i pogarszania się relacji cen na niekorzyść surowców i żywności od początku obecnego stulecia można dostrzec odwrócenie się tej tendencji. W najnowszej literaturze z zakresu międzynarodowych stosunków ekonomicznych i raportach organizacji międzynarodowych podkreśla się fakt utrzymującego się już od dłuższego czasu (i prognozowanego również na najbliższe lata) zjawiska relatywnego wzrostu cen dóbr podstawowych (zwieranie się „nożyc cen”), czyli pojawienia się nowych relacji cenowych¹.

Celem artykułu jest zbadanie wpływu zmian cen eksportowych (*unit value*) i nowych relacji cenowych na wielkość i dynamikę eksportu gospodarek wybranych krajów azjatyckich w latach 2000–2012. Przyjęto założenie, że wspomniane relacje cenowe w różny sposób wpłynęły na eksport poszczególnych krajów, a w efekcie na ich pozycję w eksporcie światowym. Szczególną uwagę zwrócono na znaczenie takich czynników, jak wolumen eksportu (i możliwość zwiększenia jego dynamiki) oraz struktura wywozu (i działania w celu jej dostosowania do obserwowanych tendencji cenowych).

Badaniami objęto kraje odznaczające się – w powszechnej opinii bardzo zbliżoną – wysoce „uprzemysłowioną”, czyli zdominowaną przez wyroby przemysłu przetwórczego strukturą eksportu. Wśród nich wyróżnić można z jednej strony Chiny, Japonię i azjatyckie kraje nowo uprzemysłowione (pierwszej i drugiej generacji), z drugiej natomiast Indie i Turcję – również charakteryzujące się wysoką dynamiką rozwoju, a zarazem zaliczane niekiedy do kolejnej generacji krajów nowo uprzemysłowionych. Interesująca wydaje się zatem próba odpowiedzi na pytanie, czy w ich wypadku można dostrzec znaczne podobieństwo wspomnianej reakcji, czy też raczej – ze względu na jednak dość istotne różnice w strukturze towarowej eksportu – należy wręcz mówić o odrębnych, swoistych „ścieżkach” rozwoju eksportu wspomnianych gospodarek.

W pierwszej części opracowania przedstawiono syntetyczną informację na temat zmiany pozycji w eksporcie światowym wybranych krajów azjatyckich: Chin, Japonii, Indii, Turcji i krajów nowo uprzemysłowionych. Druga część artykułu ma charakter empiryczny i zawiera wyniki badań dotyczących zmian

¹ Szerzej na ten temat zob. J. Dudziński, *Proces zwierania się cen w handlu międzynarodowym i jego przyczyny*, w: *Gospodarka międzynarodowa – wyzwania i nowe trendy*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu” 2011, nr 179, s. 69–83.

struktury towarowej, cen, wolumenu i wartości eksportu wybranych do analizy gospodarek. W ostatniej, trzeciej części opracowania przedstawiono podsumowanie i wnioski końcowe.

1. Rola wybranych krajów azjatyckich w handlu międzynarodowym

W ostatnich latach znaczenie państw azjatyckich, w tym zwłaszcza regionu Azji Wschodniej, w gospodarce światowej systematycznie rośnie, głównie dzięki dynamicznemu rozwojowi gospodarczemu Chin oraz krajów nowo uprzemysłowionych. Wspomniane kraje, a także tradycyjnie kojarzoną z sukcesem gospodarczym Japonię łączą ponadto wspólne wartości azjatyckie, wzrastające współzależności i komplementarność ekonomiczna².

Kraje nowo uprzemysłowione (*newly industrialized economies* – NIE) zostały wyodrębnione w latach 70. minionego wieku jako odrębna kategoria w klasyfikacji krajów (regionów) wykorzystywanej w literaturze poświęconej problematyce krajów rozwijających się, a także przez różne organizacje międzynarodowe³. Wspólną cechą krajów zaliczanych do tej grupy jest podobna struktura gospodarki i utrzymujące się w dłuższym okresie wysokie tempo wzrostu gospodarczego. Źródłem ich sukcesu należy upatrywać przede wszystkim w konsekwentnej realizacji, w znacznej mierze dzięki ingerencji państwa, przyjętej strategii rozwoju. Strategia ta opierała się początkowo na substytucji importu, a później na ekspansji eksportowej (strategia proeksportowa). Dzięki konsekwentnej realizacji przyjętej strategii rozwoju kraje nowo uprzemysłowione charakteryzują się stosunkowo dużym udziałem wyrobów przemysłu przetwórczego w eksporcie. Do podstawowej grupy krajów (gospodarek) nowo uprzemysłowionych zalicza się z reguły Koreę Południową, Singapur, Hongkong i Tajwan (pierwsza generacja) oraz Indonezję, Malesję, Filipiny i Tajlandię (druga gene-

² B. Skulska, *Regionalizm ekonomiczny Azji Wschodniej*, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2012, s. 11–12.

³ Początkowo określano je jako kraje nowo uprzemysłowione (*newly industrialized countries* – NIC), a dopiero później zaczęto stosować termin „gospodarki nowo uprzemysłowione”. Chodziło o uniknięcie protestów Chin, które nie zgadzały się na zaliczenie Tajwanu do grupy niepodległych krajów. Por. P. Deszczyński, *Konceptualizacja pojęcia stosunki międzynarodowe i kraje rozwijające się*, w: *Kraje rozwijające się w stosunkach międzynarodowych*, red. P. Deszczyński, Wyd. Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań 2012, s. 29.

racja)⁴. Za kraje nowo uprzemysłowione uznaje się w literaturze również inne państwa, w tym z leżących w Azji – Indie oraz (wprawdzie rzadziej) Turcję⁵.

Tabela 1. Udział wybranych krajów azjatyckich w światowym eksporcie w latach 2000–2012 (%)

Kraj	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012
Chiny	3,87	5,01	6,44	7,99	8,86	10,32	11,18
Japonia	7,44	6,42	6,14	5,34	4,84	5,04	4,36
Indie	0,66	0,76	0,83	1,01	1,21	1,48	1,60
Turcja	0,43	0,56	0,69	0,71	0,82	0,75	0,83
Kraje nowo uprzemysłowione ^a	14,50	13,56	13,38	13,08	12,09	13,70	13,36

^a Korea Południowa, Hongkong, Singapur, Tajwan, Filipiny, Malesja, Indonezja i Tajlandia.

Źródło: UNCTAD Statistical Database, <http://unctadstat.unctad.org> (27.06.2013).

Jeżeli chodzi o pozycję analizowanych krajów w eksporcie światowym w XXI w. (por. tabelę 1), to przede wszystkim należy podkreślić bardzo wyraźny spadek znaczenia Japonii. W 2000 r. na ten kraj przypadało 7,44% światowego eksportu, podczas gdy w 2012 r. zaledwie 4,36%. Zupełnie odmiennie przedstawia się sytuacja Chin. W ostatnich kilkunastu latach kraj ten zalicza się do głównych ośrodków rozwoju światowego handlu. Stało się to możliwe dzięki otwieraniu chińskiej gospodarki i intensyfikacji kontaktów handlowych z zagranicą. W latach 2000–2012 udział Chin w światowym wywozie zwiększył się niemal trzykrotnie (z 3,87 do 11,18%)⁶. W zbliżonym tempie – co jest słabiej akcentowane w literaturze – rósł udział w globalnym wywozie Indii, odsetek światowego eksportu przypadający na ten kraj wzrósł bowiem z 0,66% w 2000 r. do 1,6% w roku 2012. Bardzo wyraźnie zwiększył się też udział Turcji (z 0,43 do 0,83%)⁷.

⁴ Takie ujęcie prezentuje w swoich publikacjach Konferencja Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (United Nations Conference on Trade and Development – UNCTAD). Zostało ono wykorzystane również w niniejszym opracowaniu.

⁵ Szerzej na temat czynników rozwoju i składu kolejnych generacji krajów nowo uprzemysłowionych zob. np. P. Bożyk, *Zagraniczna i międzynarodowa polityka handlowa*, PWE, Warszawa 2004, s. 199–211; P. Deszczyński, *Konceptualizacja pojęcia...*, s. 29–31.

⁶ Wzrost ten dokonał się w pewnej mierze kosztem innych krajów azjatyckich. Szerzej na ten temat zob. D. Greenaway, A. Mahabir, C. Milner, *Has China Displaced Other Asian Countries' Exports?*, University of Nottingham, July 2006.

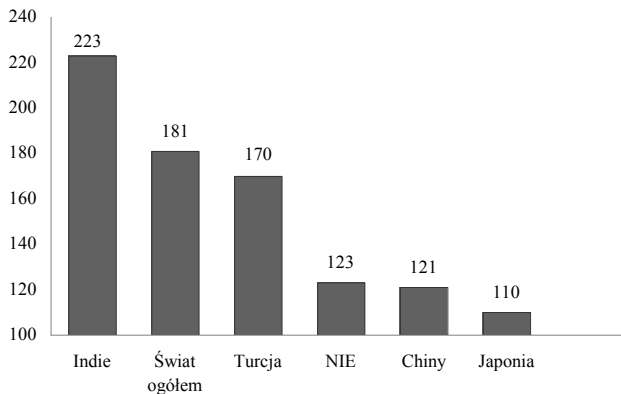
⁷ Wzrost znaczenia Turcji w handlu światowym można zaobserwować już od drugiej połowy lat 90. minionego stulecia, zwłaszcza po rozpoczęciu procesu tworzenia unii celnej z Unią Europejską. Szerzej na ten temat zob. S. Akman, *Turkey in the World Trading System and the WTO: Activism under Global Challenges and EU Process*, „Afro Eurasian Studies” 2012, Vol. 1, Spring.

Udział krajów nowo uprzemysłowionych w eksporcie światowym w latach 2000–2012 był dość stabilny i zawierał się w przedziale 12–14%, choć wcześniej, bo zwłaszcza w latach 80. i 90. XX w., znacząco wzrósł (przykładowo w 1980 r. wynosił on tylko 6,2%).

2. Struktura eksportu a dynamika cen eksportowych

W XXI w. notowano umiarkowaną dynamikę cen eksportu dóbr przetworzonych. Ceny te wzrosły w latach 2000–2012 w łącznym światowym wywozie o 45%, przy czym w eksporcie krajów rozwijających się wręcz bezwzględnie spadły (o 4%)⁸. Wskazana bardzo umiarkowana dynamika cen wyrobów przetworzonych wymaga odpowiedniego zaakcentowania nie tylko na tle równoległego bardzo wysokiego, bowiem aż trzykrotnego⁹ wzrostu cen surowców i żywności, ale również w porównaniu ze średniąwyżką cen (o 81%) w łącznym światowym eksporcie (por. rysunek 1).

Rysunek 1. Dynamika cen eksportowych wybranych krajów azjatyckich w 2012 r. (2000 = 100)

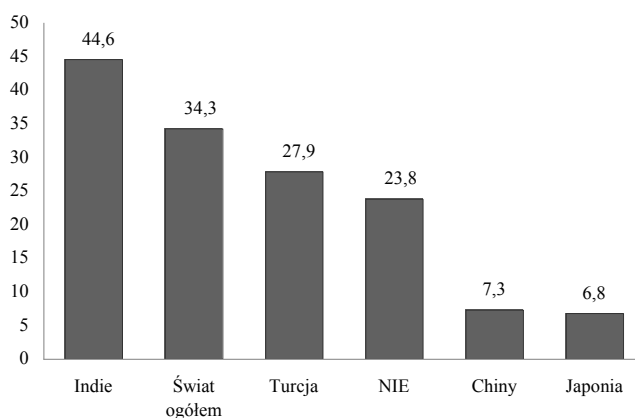
Źródło: UNCTAD Statistical Database...

⁸ UNCTAD Statistical Database, <http://unctadstat.unctad.org> (27.06.2013).

⁹ Obliczenia własne na podstawie danych MFW, <http://www.imf.org/external/np/res/commod/table1a.pdf> (27.06.2013).

W świetle powyższych uwag nie może więc budzić zdziwienia fakt, iż zwyżka cen nominalnych w eksporcie Chin w latach 2000–2012 wyniosła zaledwie 21%, a Japonii tylko 10%. W przypadku krajów nowo uprzemysłowionych wzrost cen eksportowych był już jednak nieco wyższy i wyniósł 23%. Na tym tle podkreślenia wymaga bardzo wysoki wzrost średnich cen w eksporcie Indii (aż o 123%). Przewyższył on średnią światową o ponad 40 punktów procentowych. Odnotowania wymaga również dość wysokie tempo wzrostu wskaźnika *unit value* w eksporcie Turcji (o 70%), jakkolwiek było ono nieco niższe od średniego wskaźnika cen w całym eksporcie światowym.

Rysunek 2. Udział surowców i żywności w eksporcie wybranych krajów azjatyckich w 2012 r. (%)

Źródło: UNCTAD Statistical Database...

Wskazane wyżej zróżnicowanie dynamiki cen eksportowych koresponduje bardzo wyraźnie z danymi zaprezentowanymi na rysunku 2, na którym ukazano udział surowców i żywności w łącznym eksporcie omawianych krajów. Gospodarki wykazujące niski udział surowców i żywności, czyli Chiny i Japonia, odznaczały się bardzo umiarkowaną dynamiką cen w wywozie. Kraje nowo uprzemysłowione, w eksporcie których obecnie aż blisko 1/4 stanowią dobra podstawowe, zanotowały natomiast wyraźnie wyższą dynamikę cen eksportowych. Warto zaznaczyć, że w wypadku tych ostatnich krajów odnotowano w badanym okresie wyraźne przekształcenie struktury wywozu. Udział surowców i żywności prawie się podwoił (z ok. 13 do 24%), a udział dóbr przetworzonych spadł bez-

względnie aż o 12 punktów procentowych (por. tabela 2). Podobne tendencje zaobserwowano w wywozie Turcji i Indii. Udział dóbr przetworzonych spadł w ich eksporcie odpowiednio o około 10 i 8 punktów procentowych, co oczywiście oznaczało odpowiednie zwiększenie w ich wywozie roli surowców i żywności.

Tabela 2. Struktura towarowa eksportu wybranych krajów azjatyckich 2000–2012 (%)

Kraj	Produkty rolne ^a	Surowce mineralne ^b	Wyroby przetworzone ^c
2000			
Chiny	6,6	5,3 (3,2)	88,0
Japonia	1,0	1,8 (0,3)	93,8
Kraje nowo uprzemysłowione	5,1	7,6 (5,3)	86,5
Indie	14,1	21,5 (4,3)	62,1
Turcja	13,9	3,7 (2,6)	81,2
2012			
Chiny	3,6	3,7 (2,1)	92,6
Japonia	1,4	5,4 (1,6)	88,0
Kraje nowo uprzemysłowione	6,7	17,1 (11,3)	74,7
Indie	14,6	30,0 (18,8)	54,3
Turcja	10,3	17,6 (4,8)	71,0

^a SITC 0 + 1 + 2 + 4 – (27+28)

^b SITC 27 + 28 + 3 + 68+ 667 + 971, w nawiasie tylko udział paliw

^c SITC 5 + 6 + 7 + 8 – (667 + 68)

Źródło: UNCTAD Statistical Database...

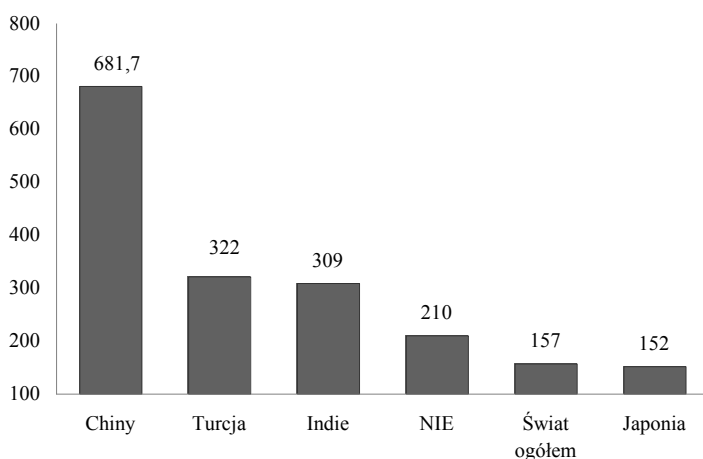
W tym aspekcie godny podkreślenia jest fakt, że Chiny w omawianym okresie zwiększyły udział dóbr przetworzonych w eksporcie z 88 do 92,6%. Można więc ogólnie stwierdzić, iż o ile w przypadku krajów nowo uprzemysłowionych można było zaobserwować pewne próby elastycznego reagowania na zmiany wynikające z nowych relacji cen, to w odniesieniu do Chin swoisty „monoeksport” dóbr przetworzonych uległ nawet wzmocnieniu. Trzeba też dodać, że Japonia – z uwagi na oddziaływanie obiektywnych ograniczeń w postaci niewielkich zasobów surowców mineralnych i barier rozwoju rolnictwa – nie mogła zareagować w sposób zbliżony do części krajów z grupy nowo uprzemysłowionych dysponujących zasobami surowców mineralnych i posiadających rezerwy w rozwoju różnych form działalności rolniczej¹⁰.

¹⁰ Jako przykład może służyć aktywna polityka rolna w sferze przetwórstwa artykułów rolnych realizowana przez Malezję, Indonezję i Tajlandię. Por. np. K.S. Jomo, M. Rock, *Economic Diversification and Primary Commodity Processing in the Second-Tier Sout-East Asian Newly Industrializing Contries*, „UNCTAD Discussion Papers” 1998, No. 136, June, s. 34–38.

3. Wolumen jako czynnik eksportu

Analiza kształtowania się drugiego z analizowanych czynników determinującego wielkość i dynamikę eksportu krajów oraz regionów, jakim jest wolumen wywozu, daje całkowicie odmienny obraz (por. rysunek 3). Chiny – a więc kraj odznaczający się bardzo niską dynamiką cen w wywozie – zanotowały rekordowo wysokie tempo wzrostu wolumenu (wzrost prawie siedmiokrotny). Bardzo wysoką dynamikę wolumenu wywozu zanotowano również w Turcji i Indiach (ponadtrzykrotny wzrost). Wymaga to odpowiedniego zaakcentowania, gdyż światowy wolumen eksportu wzrósł w tym czasie tylko o 57%. Kraje nowo uprzemysłowione uzyskały również dość wyraźnie wyższą od średniej światowej dynamikę wolumenu wywozu (ponaddwukrotna zwyżka).

Rysunek 3. Dynamika wolumenu eksportu wybranych krajów azjatyckich w 2012 r. (2000 =100)

Źródło: UNCTAD Statistical Database...

Wzrost wolumenu Japonii był natomiast bardzo umiarkowany i wyniósł zaledwie 52%. Przypomnieć w tym miejscu należy, że wspomniany kraj doświadczył także najniższej spośród badanych dynamiki cen w wywozie. Bardzo niska dynamika wolumenu eksportu Japonii wynikała z oddziaływania kilku czynników dość dokładnie omawianych w literaturze. Wśród nich wymienić można – oprócz wspomnianych już wcześniej ograniczeń podaży – względ-

nie wysokie koszty płac, ograniczone możliwości zwiększania wydajności pracy, niekorzystną strukturę zasobów pracy, bardzo wysoki poziom zadłużenia wewnętrzznego, zjawiska deflacyjne, postępującą aprecjację jena itp.¹¹

Sytuacja gospodarcza Chin wygląda w tym aspekcie całkowicie odmiennie. Realizowana przez ten kraj strategia minimalizacji kosztów eksportu wspomagana polityką kursu walutowego ułatwiała osiągnięcie bardzo wysokiej dynamiki wolumenu wywozu. Tym samym umożliwiała w znacznym stopniu kompensowanie bardzo niskiego wzrostu cen eksportowych. Na rosnącej konkurencyjności chińskiego eksportu ucierpiały też kraje Azji, zwłaszcza wyżej uprzemysłowione (Japonia i część krajów nowo uprzemysłowionych). Na marginesie rozważań należy wskazać, iż z uwagi na rolę odgrywaną przez Chiny w światowym eksporcie kraj ten przyczyniał się tym samym do pogłębiania procesu relatywnego osłabiania dynamiki cen światowego eksportu dóbr przetworzonych. Podkreślenia w tym kontekście wymaga fakt, że jak już wspomniano – w 2012 r. indeks cen eksportowych dóbr przetworzonych dla krajów rozwijających się wyniósł 96, a więc kształtował się poniżej poziomu osiągniętego w 2000 r. (rok 2000 = 100).

Warto zarazem zauważyć, że proces stałego pogarszania się relacji cenowych na niekorzyść krajów rozwijających się – w ramach samej tylko wymiany wyrobów przemysłu przetwórczego – obserwuje się od dawna. Na przykład w latach 1975–2005 zanotowano stałe pogarszanie się cen dóbr przetworzonych w eksporcie krajów rozwijających się w relacji do cen w eksporcie krajów uprzemysłowionych (aż o 0,96% w skali roku)¹². Proces ten określa się w literaturze jako *secular decline in manufacture – manufacture terms of trade of the developing countries vis-a-vis the developed countries*¹³.

Interesujące wnioski można wyciągnąć z analizy dynamiki wolumenu wywozu krajów nowo uprzemysłowionych. Zanotowały one – jak wspomniano – tempo wzrostu wolumenu dość wyraźnie przewyższające średnią dla całego światowego wywozu. W przypadku tych krajów można było zaobserwować z jednej strony niewątpliwy wpływ ograniczeń podaży charakterystycznych

¹¹ Szerzej na temat trudności gospodarczych Japonii oraz możliwości powrotu na ścieżkę umiarkowanego wzrostu produkcji i eksportu zob. *Koniunktura gospodarcza świata i Polski w latach 2010–2013*, IBRKK, Warszawa 2012, s. 71–74.

¹² S. Chakraborty, *Manufactured Exports of the Developing Countries and their Terms of Trade vis-à-vis the Developed Countries: Is Industrialisation of Developing Countries an „Escape Router” from Prebisch-Singer Hypothesis*, http://courses.umass.edu/econ797arpollin/Manf_Manf_Tot.pdf (28.04.2013).

¹³ *Ibidem*, s. 26–29.

dla Japonii, stanowiących barierę dla uzyskiwania wyższej dynamiki wolumenu eksportu (względnie wysoki poziom rozwoju, relatywnie wysoki poziom płac w niektórych krajach). Z drugiej jednak strony dostrzec można było również próby elastycznego reagowania na nowe relacje cenowe, czego wyrazem są wskazane wyżej wyraźne przekształcenia struktury towarowej eksportu. Jakkolwiek zmiany struktury w pewnej części wywołane zostały – niejako samoistnie – przez bardzo silne zmiany relacji cenowych na korzyść surowców i żywności, to jednak nie ulega wątpliwości, że omawiane obecnie gospodarki dysponowały niewątpliwie większymi rezerwami wzrostu wolumenu eksportu niż Japonia.

Podobne czynniki oddziaływały w przypadku Indii i Turcji. Jak już wcześniej wspomniano, kraje te zareagowały na nowe tendencje cenowe, zmieniając strukturę eksportu w kierunku wzrostu udziału surowców i żywności. Zarazem niski poziom wyjściowy – w przypadku nadal relatywnie znaczącego eksportu dóbr przetworzonych – dawał z kolei możliwość wydatnego zwiększenia wolumenu ich wywozu. W tym aspekcie sytuacja Turcji i Indii była dużo lepsza niż krajów nowo uprzemysłowionych, a więc tradycyjnych eksporterów wyrobów przemysłu przetwórczego. Stąd też dużo wyższa w porównaniu z krajami nowo uprzemysłowionymi dynamika wolumenu wywozu w tych dwóch krajach.

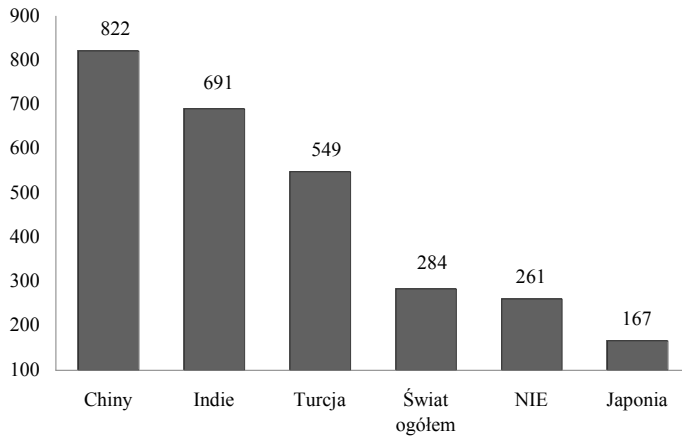
W podsumowaniu tej części analizy można stwierdzić, że realizowana w XXI w. przez kraje nowo uprzemysłowione oraz Turcję i Indie „ścieżka” rozwojowa odbiega wyraźnie od obserwowanej zarówno w Chinach, jak i w Japonii. Przejawia się w wyraźnie widocznym dostosowaniu sektora eksportowego gospodarki do nowych relacji cenowych.

Zróżnicowanie dynamiki wartości eksportu

Dane zaprezentowane na rysunku 4 wskazują jednoznacznie, że podstawowym czynnikiem determinującym dynamikę wartości eksportu – i tym samym jego poziom – jest wolumen wywozu. Wartość chińskiego eksportu wzrosła w latach 2000–2012 ponadośmiokrotnie (wskaźnik dynamiki wyniósł 822, rok 2000 = 100). Okazało się zatem, że rekordowo wysokie tempo wzrostu wolumenu Chin potrafiło z naddatkiem skompensować wysoce niekorzystne dla tego kraju relacje cen w handlu międzynarodowym. Osobną kwestią jest to, jak długo wskazaną praktykę będzie można kontynuować w przyszłości w obliczu pojawienia się coraz bardziej widocznych barier w postaci ograniczeń zasobów pracy, naci-

sków płacowych, ograniczonych możliwości podjęcia skutecznych działań w celu przeciwdziałania aprecjacji juana, a także napięć o charakterze politycznym.

Rysunek 4. Dynamika wartości eksportu wybranych krajów azjatyckich w 2012 r. (2000 =100)

Źródło: UNCTAD Statistical Database...

Japonia wykazywała natomiast całkowicie odmienną „ścieżkę” rozwoju eksportu. Wspomniane wcześniej ograniczenia wzrostu gospodarczego – przy wysoce niesprzyjających relacjach cenowych i niekorzystnej w tym aspekcie strukturze eksportu – spowodowały, iż eksport tego kraju zwiększył się w analizowanym okresie zaledwie o 71%, co oznaczało dalszy spadek udziału tego państwa (o ponad 3 punkty procentowe) w światowym eksporcie.

W przypadku krajów nowo uprzemysłowionych można stwierdzić, iż realizowana przez nie „ścieżka” rozwojowa okazała się w znacznym stopniu korzystna. Mimo ogólnie niesprzyjających relacji cenowych (ceny w eksporcie rosły dwukrotnie wolniej niż średnia światowa) kraje te odnotowały zbliżoną dynamikę eksportu w porównaniu z dynamiką całego światowego eksportu (por. rysunek 4). Szczególne sukcesy osiągnęły te kraje, którym udało się znacząco zwiększyć w wywozie udział surowców i żywności w eksporcie (np. Singapur do 22,7%, Tajlandia do 30%, a Indonezja aż do 64,7%), dzięki czemu ich udział w eksporcie światowym pozostał stabilny lub nawet lekko wzrósł¹⁴.

¹⁴ UNCTAD Statistical Database, <http://unctadstat.unctad.org> (27.06.2013).

Bardzo dobre wyniki eksportowe Indii i Turcji (wzrost odpowiednio prawie siedmiokrotny i ponadpięciokrotny) wiązały się również w decydującym stopniu z wysoką dynamiką ich wolumenu wywozu. W ich przypadku zanotowano jednak również wydatny wzrost średnich cen eksportowych. Wynikał on z większego w porównaniu z krajami nowo uprzemysłowionymi udziału surowców i żywności w eksporcie tych krajów.

Podsumowanie

Rozważania zaprezentowane w opracowaniu prowadzą do następujących wniosków o charakterze ogólnym. Nowe relacje cen obserwowane w handlu międzynarodowym w XXI w. stanowiły potencjalnie czynnik negatywnie oddziałujący na gospodarkę krajów azjatyckich charakteryzujących się dużym udziałem dóbr przetworzonych w eksporcie. Analizując eksport tego regionu, można jednak stwierdzić, że poszczególne kraje zareagowały w różny sposób na wspomniane tendencje cen, rozwijając swoje gospodarki i ich potencjał eksportowy według odmiennych, swoistych „ścieżek”.

„Ścieżka” chińska opierała się na wykorzystaniu wielkoseryjnej produkcji i stosowaniu konkurencji cenowej, która z kolei umożliwiła osiągnięcie bardzo wysokiej dynamiki wolumenu wywozu. Ta ostatnia kompensowała z nadstatkiem niekorzystne relacje cenowe. „Ścieżka” japońska charakteryzowała się swoistą inercją – wymuszoną przez wpływ czynników utrudniających osiągnięcie wyższej dynamiki rozwoju. W praktyce oznaczało to niemożność przeciwstawienia się niekorzystnym relacjom cenowym i dalsze osłabienie pozycji tego kraju w handlu międzynarodowym i gospodarce światowej. „Ścieżkę” realizowaną przez kraje nowo uprzemysłowione, a zwłaszcza Indie i Turcję, można uznać za w dużej mierze „pośrednią”, odznaczającą się pewną elastycznością. Stanowiła ona próbę dostosowania się tych krajów do nowo zaistniałej sytuacji. Wyrażało się to w dość wyraźnej zmianie struktury towarowej i szukaniu możliwości łagodzenia barier rozwojowych (np. aktywna polityka państwa w sferze przetwórstwa artykułów rolnych oraz lepsze wykorzystanie warunków naturalnych i potencjału tkwiącego w produkcji surowcowo-rolnej).

Literatura

- Akman S., *Turkey in the World Trading System and the WTO: Activism under Global Challenges and EU Process*, „Afro Eurasian Studies” 2012, Vol. 1, Spring.
- Bożyk P., *Zagraniczna i międzynarodowa polityka handlowa*, PWE, Warszawa 2004.
- Chakraborty S., *Manufactured Exports of the Developing Countries and their Terms of Trade vis-à-vis the Developed Countries: Is Industrialisation of Developing Countries an „Escape Route” from Prebisch-Singer Hypothesis*, http://courses.umass.edu/econ797arpollin/Manf_Manf_Tot.pdf.
- Deszczyński P., *Konceptualizacja pojęcia stosunki międzynarodowe i kraje rozwijające się*, w: *Kraje rozwijające się w stosunkach międzynarodowych*, red. P. Deszczyński, Wyd. Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań 2012.
- Dudziński J., *Proces zwierania się nożyc cen w handlu międzynarodowym i jego przyczyny*, w: *Gospodarka międzynarodowa – wyzwania i nowe trendy*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu” 2011, nr 179.
- Greenaway D., Mahabir A., Milner C., *Has China Displaced Other Asian Countries' Exports?*, University of Nottingham, July 2006.
- Jomo K.S., Rock M., *Economic Diversification and Primary Commodity Processing in the Second-Tier South-East Asian Newly Industrializing Countries*, „UNCTAD Discussion Papers” 1998, No. 136, June.
- Koniunktura gospodarcza świata i Polski w latach 2010–2011*, IBRKK, Warszawa 2012.
- Skulska B., *Regionalizm ekonomiczny Azji Wschodniej*, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2012.
- UNCTAD Handbook of Statistics 2012*, United Nations, New York–Geneva 2012.
- UNCTAD Statistical Database*, <http://unctadstat.unctad.org> (27.06.2013).

DIRECTIONS OF EXPORT DEVELOPMENT IN SELECTED ASIAN COUNTRIES AT THE BEGINNING OF THE 21ST CENTURY

Abstract

The paper attempts to evaluate the impact of new price relations in international trade on the ranking of the world's leading exporters with respect to selected Asian economies. Particular attention is paid to the commodity structure of exports of highly industrialized economies such as Japan, China and (first- and second-tier) newly industrialized economies. The research study covers also India and Turkey, which sometimes are also classified as NIEs. The considerations suggest that all these countries reacted differently to the new price relations in the world economy. Of key importance was

a given country's ability to adapt to this phenomenon by changing its commodity structure of exports on the one hand while increasing the growth rate of its Vol.me on the other. As a consequence, three individual paths of growth in export can be distinguished for different economies: Japan, China and newly industrialized economies, including India and Turkey.

Keywords: Asian economies, commodity structure of exports, world prices

Translated by Joanna Bajera